

Itinerari llegendari

BaNYoles

BANYOLES: UNA VILA LLEGGENDÀRIA

La ciutat de Banyoles té una llarga trajectòria llegendària que s'ha anat enriquint al llarg dels anys. La tradició oral dels nostres vilatans i vilatanes ha permès que avui les puguem explicar a la nostra mainada. Aquest recull pretén ser una recopilació breu d'algunes d'aquestes llegendes, que, molt arrelades al nostre territori, han anat passant d'avis a nets. És un prestigi gaudir d'uns espais amb història que, vinculats al seu llegat llegendari, ens permeten passejar per diversos escenaris de la ciutat, memorant les històries que han perdurat gràcies als nostres avantpassats.

Miquel Noguera i Planas
Alcalde de Banyoles

Les històries d'aquest Itinerari llegendari tenen un denominador comú: pertanyen a la tradició oral banyolina i foren recollides i escrites posteriorment per folkloristes i escriptors diversos. Bona part d'elles són llegendes, un dels grans gèneres narratius de la literatura folklòrica. Les llegendes situen els fets de les seves històries en indrets concrets i, a diferència de les rondalles, ens conviden a conèixer el territori. Aquesta és

ÍNDEX

pág. 3-4

1. EN MORGAT

pág. 5

2. EL CASTELL ENFONSAT

pág. 6-7

3. LA MITJA TARONJA

pág. 8

4. MIRACLES DE SANT MER

pág. 9

5. EL DRAC DE BANYOLES

pág. 10-11

6. VOGUEN LES CAMPANES

pág. 12

7. LA GRAN SEQUERA

pág. 13

8. LA FONT DE LES ÀNIMES

pág. 16-17

la raó de l'itinerari que teniu a les mans, el d'invitar-vos a descobrir la ciutat de Banyoles a partir de les històries. Algunes d'elles potser us seran familiars, ja que formen part de l'imaginari col·lectiu de la gent de la comarca. Totes elles demostren que la Ciutat de l'Estany té un patrimoni etnopoètic molt interessant que no hem de deixar perdre. Us invitem, doncs, a conèixer la ciutat a partir de les seves històries. Bona caminada!

PLÀNOL INTINERARI

pàg. 14-15

9. LA CEGUERA DE L'ABAT

pàg. 18

10. EN PAGÈS DE GUIALBES

pàg. 19

11. UNA FALDADA DE SEGÓ

pàg. 20-21

12. EL DIFUNT CONVIDAT

pàg. 22

13. LA TAULA PARADA

pàg. 23

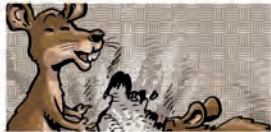
14. EL BRUIXOT DE FINESTRES

pàg. 24-25

15. EL MOSSO DEL MOLINER

pàg. 26

16. EL MIRACLE DE LES AIGÜES

pàg. 26

1. EN MORGAT

En Joan de can Morgat era un treballador de mena. Aquell dia clavava la rella de l'arada al seu camp amb l'ajuda d'un parell de bous. A mitja feina sentí una veu que deia:

—Joan, pren els bous i l'arada i torna cap a casa.

Primer, en Joan no féu cas d'aquella veu misteriosa, però, després d'escoltar-la dues vegades més, va suposar que la seva muller el cridava per algun assumpte important. En Joan desenganxà els bous del jou i s'encaminà cap al mas.

Arribà a can Morgat i llavors sentí un terrabastall de mil dimonis. Es girà i descobrí els seus camps enfonsats. Els camps que llaurava s'havien convertit en un estany grandíol, que s'estenia com un gran mantell blau. En veure que la seva dona no l'havia cridat, el pagès va entendre que aquella veu només podia haver estat de la Mare de Déu del Mont, protectora de tota la comarca. I, per agrair-li el favor que li havia concedit, pujà pocs dies després al santuari del Mont a oferir un exvot a la Verge, tal com havien fet en altres ocasions alguns dels seus avantpassats.

2. EL CASTELL ENFONSAT

.....

Abans de formar-se l'estany, s'aixecava un castell vora la vila de Banyoles. En aquesta fortalesa hi vivia un tirà, un depravat senyor que robava tot el que li venia de gust, amb la complicitat d'una colla de fidels i cruels servidors. La gent de la comarca li pagava tributs i delmes, però, en secret, pregava a la Mare de Déu del Mont que els alliberés d'aquell pesat jou.

Un dia es desfermà una tempestat esfereïdora i un llamp, cargolat com una serp de foc, va caure i va destruir el castell i els seus habitants.

L'endemà, els banyolins van descobrir

que al lloc on abans s'aixecava el castell s'havia format l'estany de Banyoles. Diuen que en certes diades assenyalades es poden descobrir els merlets del castell sota les aigües i que un xuclador marca el punt exacte on s'alçava aquell sinistre castellet.

3. LA MITJA TARONJA

Una dona buscava un notari per fer testament, i no sabia quin dels tres escrivans del seu poble escollir. I per això decidí fer-los una prova. Va tallar una taronja per la meitat i la va deixar dins un rec de tal manera que la part tallada quedés submergida dins l'aigua, i que així semblés una fruita sencera. Després, la dona cridà els tres notaris i els preguntà què observaven a l'aigua:

—Jo veig una taronja —digué el primer.

—Jo també —repetí el segon.

El tercer notari s'acostà a l'aigua, recollí la fruita, l'observà, la palpà i fins i tot tastà mitja monja sense cap mania. I tot seguit va dir:

—Jo veig mitja taronja.

—Vostè em farà el testament —féu la dona, tota convençuda de la seva elecció.

4. MIRACLES DE SANT MER

Sant Mer fundà el monestir de Sant Esteve de Banyoles i en fou el primer abat. Ben aviat la seva fama de miracler portà al cenobi banyolí coixos, cecs i tota mena de persones a punt d'anar Terri avall. Diu la llegenda que un dia s'hi presentà una dona plorant de manera desconsolada perquè el seu fill havia mort camí del monestir.

—Porteu-me'l aquí davant —féu l'abat.

I sant Mer aixecà les mans al cel i resà una oració amb gran devoció. En acabar, s'adreçà al difunt i li digué:

—Aixeca't, noi, en nom de Nostre Senyor Jesucrist!

Tot seguit, el noi obrí els ulls i, somrient, abraçà la seva mare.

El miracle s'escampà i ben aviat una gran gernació es dirigí en peregrinatge cap al monestir de Banyoles. En vista d'aquest fet, sant Mer va decidir abandonar el cenobi i buscà silenci i tranquil·litat als boscos de Guialbes, on féu vida d'anacoreta fins a la seva mort, i des d'on controlà, a distància, la vida monacal.

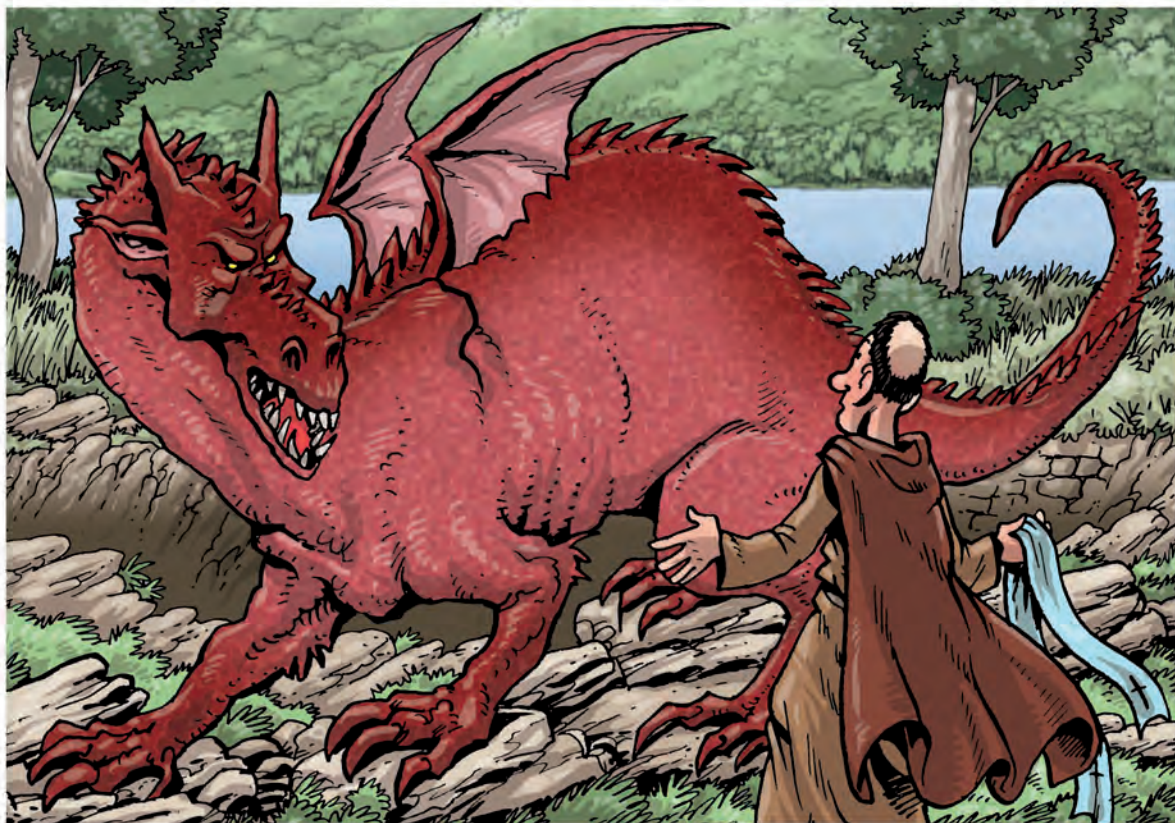
5. EL DRAC DE BANYOLES

.....

Al paratge de la Draga de Banyoles s'obria un fenent, una esquerda al subsòl coneguda amb el nom de clot del Drac. Aquest fenent era el cau d'un monstre alat, d'urpes arquejades; un drac que emmetzinava les aigües i que exigia un tribut humà a tots els veïns de la contrada. Conten que molts soldats valerosos s'hi van enfrontar i que el mateix emperador Carlemany en persona, cavalcant el seu corser blanc i brandant la seva famosa espasa, Joiosa, intentà matar-lo. Tots aquests intents, però, fracassaren.

Sant Mer, que seguia l'host de Carlemany, va arribar a Banyoles, s'acostà al clot

del Drac i, en un tancar i obrir d'ulls, amansí la fera. I, amb la seva estola com a collar, tal com féu santa Marta amb la ferotge tarasca de la Provença, portà el monstre com si fos un xaiet a la plaça Major de Banyoles, on fou degollat amb gran alegria pels banyolins.

6. VOGUEN LES CAMPANES

Al puig de Lió s'aturaren els dos florentins que custodiaven les relíquies de Sant Martirià. Per fi havien trobat la «cabalosa font» que indicava la vila que havia de guardar les relíquies del sant. Un dels florentins baixà a la vila i, tan bon punt traspassà el portal, les campanes de les esglésies de Banyoles tritllejaren alhora. Alertats per aquell prodigi, els banyolins descobriren el florentí i pujaren el puig en devota processó. L'abat, ansiós per voler tocar primer les relíquies del sant, s'acostà a l'arqueta i... la bóta que guardava les relíquies s'enlairà i es col·locà sobre la branca d'un vell roure. Llavors, l'abat va entendre que havia de demanar penitència pels seus pecats, i així ho féu tot seguit. Amb gran alegria, les relíquies es traslladaren al monestir de la vila, però l'endemà es trobaren altra vegada al puig de Lió. Era la voluntat del sant descansar en aquest indret, des d'on s'albira una bella i àmplia panoràmica. I és per això que en aquest puig s'edificà una petita ermita que guardà les relíquies del sant patró durant centúries, i aquesta és la raó, també, per la qual aquest puig fou conegut des d'aleshores amb el nom de puig de Sant Martirià.

7. LA GRAN SEQUERA

Conten que un dia tres dimonis es van posar sobre Rocacorba, Finestres i el Mont. Des d'aquests cims alterosos els tres dimoniots bufaven i allunyaven totes les bromes que s'acostaven a la comarca del Pla de l'Estany. Els banyolins observaven el cel ras i ja no utilitzaven l'expressió «la marededéu porta manto», per referir-se a la broma que se situa a la muntanya del Mont i que anuncia pluja segura. Així, doncs, ben aviat una sequera va començar a emmusteir els conreus davant la desesperació dels pagesos de tota la comarca. Heus aquí, però, que un nouvingut, vestit com un pobre ermità, començà a predicar:

-Reseu el sant rosari amb devoció i veureu com Nostre Senyor us escolta...

La gent de la comarca així ho féu. I les denes del rosari s'enlairaren i ben aviat van formar un núvol petit, que, a poc a poc, s'engrandí fins a enfosquir tot el cel. I llavors va començar a caure una pluja persistent com no s'havia vist mai, que retornà la verdor als camps. Els dimonis, en veure la força de l'oració, quedaren com el sant de can Pandai i rodolaren cap a l'infern amb la cua entre les cames.

PLÀNOL ITINERARI

8. LA FONT DE LES ÀNIMES

.....

Conta la llegenda que un grup de voluntaris de la població que patrullaven fora del terme a fi de defensar la vila dels atacs dels carlins van fer una juguesca a la font de les Ànimes: A veure qui era capaç, des dels Dos Recs, d'encertar amb una pedra els dos cranis que coronaven la font. El primer crani ben aviat fou a terra mentre que el segon no hi havia manera de tocar-lo perquè una força misteriosa sempre desviava les pedres de la seva trajectòria. Al final, un jugador s'acostà al crani i el féu caure amb un bon cop de mà.

Els voluntaris continuaren el camí i

trobaren un ase negre que tenia el llong extraordinàriament allargat. Hi pujaren a sobre, el cavalcaren una bona estona i, fins i tot, un pagès s'hi apuntà pel camí. A prop del portal de Girona van escoltar veus, crits i corredisses.

—Tafoi, que ens ataquen els carlins! Déu nos valga! —exclamà el que anava darrere agafat a la cua.

Tot seguit, l'ase, que era una personificació del dimoni, desaparegué tot deixant els genets eixarrancats i drets a terra. Molts dels qui van cavalcar aquell ase diabòlic van emmalaltir del sobresalt i, fins i tot, algun d'ells morí al cap de pocs dies.

9. LA CEGUERA DE L'ABAT

Aquell fuster que obria amb les mans tremoloses l'arqueta de Sant Martirià davant el bisbe de Girona recordava una llegenda que li havia contat la seva padrina carbonera: la història d'un abat del monestir de Sant Esteve de Banyoles que havia fet obrir l'arqueta que guardava les relíquies de Sant Martirià i que, per aquesta raó, havia quedat cec a l'instant. Llavors, aquell abat va prometre:

—Sant Martirià gloriós, retorneu-me la vista i us prometo que us faré construir una arqueta de plata.

Sant Martirià li va retornar la vista i l'abat complí la promesa.

Al final, l'arqueta fou oberta sense cap incident i el fuster, per fi, va poder respirar tranquil. Dins l'arqueta trobà un pergamí que autenticà les relíquies del sant.

10. EN PAGÈS DE GUIALBES

En temps de penúries, l'abat del monestir de Sant Esteve de Banyoles va enginyar-se un estratagema per aconseguir béns per al monestir. Convidà tots els pagesos i propietaris de la comarca a un bon dinar i ordenà al notari que s'amagués darrere la porta i anotés totes les donacions dels convidats. En acabar les postres, s'aixecà i els digué.

—Ja sabeu que estem en època de vaques flaques i vosaltres, amics meus, hauríeu d'ajudar a emplenar les arques buides del monestir... Què li donareu, doncs, al pobre pare abat?

I tots els comensals, animats pel piment i per la garnatxa, van començar a prometre i a prometre béns per al monestir. Tots, tots, no. En Pagès de Guialbes havia entrellucat el notari darrere la porta, i no badava boca. L'abat se n'adonà i li preguntà:

—I vós, Pagès de Guialbes, per què us mossegueu la llengua? Què li doneu al pobre abat?

—En Pagès menja, calla, i no diu ben res! —fou la resposta del llest camperol.

Aquest fet s'escampà per tota la comarca. Els estadants de can Vidal, segons tradició familiar, asseguren que aquesta història també va succeir a la sala d'aquest mas de Sant Esteve de Guialbes.

11. UNA FALDADA DE SEGÓ

La Tuies era una dona endreçada i diligent que cada divendres al matí s'acostava al rentador de la placeta del Teatre a fer una bona bugada. Aquell dia, però, una remor misteriosa la sobresaltà. Amb gran sorpresa la dona observà com, davant seu, el baf del rec agafava la forma d'una bella aloja que, atansant-se-li, li proposà:

—Tu que rentes amb tanta traça, no em faries pas aquesta bugada?

—D'acord —va respondre la Tuies.

—Vine a cobrar-la a les baumes de les Tunes —digué l'aloja, tot deixant la peça de roba a les seves mans.

La dona féu la bugada que li havia encomanat l'aloja i l'endemà, xino-xano, desfilà cap a les Tunes una mica més temerosa que quan hi anava amb en Tià, el seu home, pel Roser de cada any.

A la primera bauma la dona es trobà amb l'aloja.

—Aquí tens la teva paga —li va dir la dona d'aigua, després de recollir la bugada neta i emplantant la seva faldilla d'una càrrega misteriosa—. Però no l'has pas de

descobrir fins arribar a casa teva.

La Tuies caminà cap a Banyoles però a mig camí no se'n va poder estar, va obrir la faldilla i... aleshores va sortir de fogó:

—Maleïda aloja, m'ha pla ben enredat! Llamp me mau! Segó, m'ha pagat amb menjar de porc! —va exclamar amb ràbia, llançant totes les pellofes a terra.

A casa seva, vora la llar de foc, la dona va descobrir que una petita volva que havia quedat agafada a la roba brillava amb una lluïssor que no havia vist mai. Ai festa, l'aloja l'havia pagada amb or! Amb gran cuita tornà al lloc on havia llançat el segó, però el vent ja l'havia escombrat i no n'havia deixat ni una petita volva.

12. EL DIFUNT CONVIDAT

El carrer de l'Església era anomenat antigament el carrer dels Morts pel fet que fou traçat sobre un antic cementiri. Es conta que un dia un mosso travessà el fossar per fer dreuera cap a casa seva. El noi, que es trobava eufòric perquè l'endemà es casava, va descobrir un cap de mort que sobresortia del terra i, amb un to burleta, digué:

—Cap de testa, et convido a la festa!

A l'endemà, el difunt es presentà al banquet.

—He vingut tal com em vas convidar...

Amb l'arribada del difunt tothom va anar fent silenci i, de mica en mica i de manera dissimulada, van anar abandonant el banquet i deixant el nuvi tot sol a taula...

—M'ha agradat molt venir al teu casament

—va fer el mort finalment—. Demà et convido a sopar al cementiri.

El noi passà la nit en blanc i l'endemà es presentà puntualment al fossar. El cor li batejava com si se li hagués trastocat. Allà es trobà amb el difunt, que li oferí un plat d'ossos, un altre amb un grapat de terra i un altre amb cendra. En veure que el noi es disgustava per aquell sopar el difunt li digué:

—Fequis que són aquests els plats que jo em

menjo cada dia... No tornis a afrontar mai més cap mort, perquè algun dia tu també aniràs a criar malves. Ara, vés-te'n.

I diuen que, des d'aquell dia, aquell noi eixelebrat no va fer cap més disbarat.

13. LA TAULA PARADA

En Jaumic de la Farrès era un jove oficial carlí molt ben plantat, molt amant dels saraus i les sardanes que organitzava el general Savalls. En Jaumic també es vantava d'haver talat, amb aquella serra que va inventar el dimoni per fer la punyeta a Sant Josep, l'arbre de la Llibertat de la plaça Major. En Jaumic tenia el seu lloc de trobada a can Bach, actual casa Lavall, casa partidària de la causa carlina. En aquesta casa, l'oficial carlí s'enamorà follament de la Dolors, la pubilla de la casa. El promès de la noia, però, en veure l'interès del galant per la noia, va desafiar el militar en duel a la placeta de la Font, en una nit que la tramuntana del Canigó glaçava els dits. La Dolors va voler aturar aquell afrontament, s'interposà entre els dos nois i una bala li travessà el cor. Els pares de la pubilla, aliens al duel i a punt d'entaular-se, conegueren amb dolor la dissort familiar i decidiren abandonar la casa del carrer Escrivanies a corre-cuita. La taula parada es conservà a can Bach durant molts anys i originà tota mena d'enraonies de rentador.

14. EL BRUIXOT DE FINESTRES

El bruixot de Finestres baixava sovint a la vila de Banyoles a apagar les teieres que il·luminaven la vila, com aquesta que encara ara es conserva en una cantonada de la plaça Major. No era l'única malifeta que sortia del seu magí, perquè també regirava xemeneies amb les seves urpes esmolades i esperxava les teules al campanar de Santa Maria dels Turers. Es diu també que una vegada va apedregar amb un mandró la gent que feia mercat a plaça, i que després culpà un pobre tarambana que tocava el tabal per tota la vila. Una altra vegada féu la guitza als pabordes d'una confraria que, sota la teiera, subhastaven les ofrenes amb el crit habitual. Els pabordes, desorientats pel bruixot, van haver de suspendre la subhasta.

El bruixot tenia el nas esmolat, la barbata punxeguda i, cada vegada que volia apagar una teiera de la plaça, tancava els ulls i esbossava un somriure burleta ben maligne. Sant Mer, que tenia fama de taumaturg, va decidir posar-hi remei i va beneir totes les teies de la vila. Quan el bruixot va voler apagar-les no féu res més que abrandar encara més el foc i així es cremà els ulls. Aleshores, la gent aprofità l'oportunitat per tustar-lo de valent. Amb el cos adolorit, el bruixot féu una tombarella, es convertí en corb i volà cap als penyaters de Finestres, des d'on no ha baixat més.

15. EL MOSSO DEL MOLINER

Hi havia una vegada un mosso que treballava en un molí a qui se li acudí la idea de robar blat sense que el moliner se n'adonés. Cada dia, n'agafava un ansat i el posava en un sac amagat en una raconada del molí. Quan el sac fou ple, el mosso va decidir emportar-se'l del molí. El noi, però, no s'adonà que les rates havien foradat el sac i que anava deixant un rastre de farina al llarg del seu recorregut. Diuen que així l'amo descobrí el furt i acomiadà el mosso amb un bon cop d'esclop al cul!

16. EL MIRACLE DE LES AIGÜES

El dia 26 de setembre de l'any 1676 l'estany va saltar cap a la vila. Els jurats van decidir «portar Sant Martirià a l'estany» tal com era costum per aquests cataclismes. Al carrer Jacint Verdaguer, les aigües del llac recularen i no avançaren més. Aquest fet fou conegut a Banyoles com a miracle de les aigües, prodigi recordat durant molt de temps amb una petita capella construïda en honor del patró de la vila.

Edita:
AJUNTAMENT DE BANYOLES
Àrea de Turisme i Promoció Econòmica

Textos:
ÀNGEL VERGÉS

Il·lustracions:
QUIM BOU

Disseny:
DBLANCH, Alexandra Fernández Lladó

Revisió dels textos:
SERVEI DE CATALÀ, Xavier López Vivancos

Impressió:
LITH GRÁFIQUES

ISBN: 978-84-87257-25-4

Es permesa la reproducció dels textos i imatges sempre que s'esmenti la seva autoria.

AJUNTAMENT DE BANYOLES

Oficina de Turisme de l'Estany

Pg. Darder - Pesquera núm. 10
17820 BANYOLES
Tel (+34) 972 583 470

Oficina de Turisme Cal Moliner

Plaça Major, 38
17820 BANYOLES
Tel/Fax (+34) 972 575 573

turisme@ajbanyoles.org
www.banyoles.cat/turisme

TURISME BANYOLES A

 facebook

una volta a l'estany